

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research
Cilt: 13 Sayı: 72 Ağustos 2020 & Volume: 13 Issue: 72 August 2020
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GELENEKSEL AYANCIK GÖYNEK YAKALARI VE GİYSİ TASARIMLARINDA KULLANIMI TRADITIONAL AYANCIK GOYNEK COLLARS AND THEIR USE IN DRESSING DESIGN

Dilek TÜM CEBECİ*

Öz

Giyim toplumların gelenek ve göreneklerini yansıtan kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel değerlerden biridir. Bu kültürel değerler içinde geleneksel dokumalar ve giysiler, üretim biçimleri, kullanılan malzemeler, desen ve uygulama teknikleri geçmiş günümüze taşıyan önemli varlıklardır.

Günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi ve kişilerin yaşam biçimlerinin değişmesi ile birlikte giysilerde ve kullanımında farklılıklar olmuştur. Kültürümüzü yansıtan değerlerin özelliklerinin korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması büyük önem teşkil etmektedir.

Bu araştırmada kaybolmaya yüz tutan yöresel giysileri ve üzerine uygulanan teknikleri günün eğilimleri doğrultusunda giysi tasarımında yorumlayarak geleneksel ve kültürel değerlerimizin yeniden tasarımlarla hayat bulmasına katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Bu hedef doğrultusunda Sinop ili Ayancık ilçesinde yer alan kadın iç giyiminde kullanılan göynek yakalarının özellikleri araştırılmıştır. Geçmişte çok sık kullanılan fakat günümüzde unutulmuş göynek geleneğini hatırlatmak ve tekrar yeni tasarımlarla yorumlayarak gündeme getirmek hedeflenmiştir. Kültürel öğelerin kullanımının tasarımlara özgünlük kazandırabileceği uygulamalar yapılmıştır. Aynı zamanda Sinop Ayancık keten dokumacılığı ve Ayancık göynek yakalarının coğrafi işaret alması, bu yapılan çalışmanın Türk kültürüne ve kültürel değerlerinin gelişimine önemli katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gøynek Yakası, Keten, Nakış Tekniği, Gelenek, Giysi Tasarımı.

Abstract

Dressing is one of the cultural values handed down from generation to generation reflecting cultural traditions of cultures. Among those cultural values, traditional weaving and dressing, their production techniques, materials used, pattern and application techniques are important sources that carry past to present time.

Nowadays, with the rapid development of technology and together with change of life styles of people, diversities have appeared in dressings and their uses. Protection of properties of the values that reflect our culture, keeping them alive and handing down to future generations are of paramount importance.

In this research traditional dressing that begin to be forgotten and interpreting dress design in direction of today's trends and contributing to coming to life with redesigns of our cultural values are aimed.

In the direction of this aim, properties of göynek collars used in women underwear in Ayancık district of Sinop province göynek tradition mostly used in the past but forgotten nowadays are aimed to come into remembrance of its use and put into use again with new designs and interpretations. Applications have been realised such that use of cultural objects will bring in originality to designs. At the same time, the fact that Sinop Ayancık linen weaving and Ayancık göynek collars have taken geographical signs, is considered that present work will make a significant contribution to Turkish culture and development of cultural values.

Keywords: Gøynek Collar, Linen, Embroidery Technique, Traditional, Dressing Design.

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi Teknik Bilimler MYO. Giyim Üretim Teknolojisi Programı / İstanbul, <https://orcid.org/0000-0002-4702-0725>, dilektum@marmara.edu.tr

1.GİRİŞ

İnsanın örtünme içgüdüğü ve doğal olaylardan korunma ihtiyacı ile doğan giyim kültürü farklı dönem ve aşamalardan geçerek günümüze gelmiştir. Giyim kültürüne ait en önemli detayları Anadolu'nun zengin tarihinde bulmak mümkündür (Gürsoy, 2004, 14).

İnsanoğlunun yaşadığı coğrafya ve o coğrafyanın gereksinimi yöre halkının şekillenmesinde en temel unsurdur. Bölgelere göre değişen sosyal yaşamlara, coğrafya farklılığının kazandırdığı gelenek, görenek ve adetler çerçevesinde el sanatları geleneği kendine göre biçimler ve kültürel gelişimler göstermiştir.

El sanatları geleneği aynı zamanda somut olmayan kültürel miras kapsamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Kuşaktan kuşağa aktarılan bu mirasın korunması ve sürdürülebilirliği önemli bir husustur. Kültürel mirasımızın yaşanabilirliğini güvence altına alabilmek için; öncelikle kimlik saptanması, belgelenmesi, araştırılması, korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Köklü bir geçmişin ürünü ve çok zengin çeşitliliğe sahip olan el sanatları kültür varlığımızın en değerli belgeleridir. Kültürel değerlerimizin zengin olduğu illerimizden biride Sinop ilidir. Tarih boyunca farklı kültürleri bir arada bulunduran ve pek çok medeniyete ev sahipliği yaparak zengin bir mirasa sahip olan Sinop şehri geleneksel el dokumacılığında ve giysi oluşumunda kültürel açıdan önemli bir yer teşkil etmiştir.

Şehrin sahil bölgesinde yer alan Ayancık ilçesi coğrafi açıdan keten lifi üretiminde uzun süre ev sahipliği yapmıştır. Bu bölgede el sanatları geleneği oldukça gelişmiştir.

Giyim kültürü, dış giyim ve iç giyim olarak sınıflandırılmaktadır. İç giyimde kendi içinde üst bedene ve alt bedene giyilenler olmak üzere ikiye ayrılır. Üst bedene giyilen iç giyimler göynek veya gönlük olarak isimlendirilir. Gönlük tene giyilen anlamında kullanılmış olup gömlek olarak da isimlendirilmektedir (Bulmuş, Doğdu, 2017, 3).

Bu çalışmada, Ayancık ilçesinde dokunan ve işlenen gönyekler ve gönyek yakaları araştırılmıştır. Gönyeklerde kullanılan hammaddeler, model özellikleri ve yakalarda işlenen nakış teknikleri ve çeşitleri incelenmiştir.

1.1.KETEN ÜRETİMİ VE AYANCIK KETENİ

Ayancık ilçesi Sinop iline bağlı olup söz konusu bölge Ayancık keteni ve o ketenden üretilen el dokumaları ile ün yapmıştır. Ayancık keteni; keten bitkisinden elde edilen iplik ile yerel tezgahlarda dokunan bez çeşididir. Ürünün hammaddesi keten ipliğidir. Keten ipliğinin hammaddesi ise keten bitkisidir. Nemli havayı seven keten bitkisi tohumu ve lifi için üretilir. 1 yıllık bir bitkidir, İlkbahar veya sonbahar da ekilir. Keten lifi bitkinin sap ve gövdesinden oluşur. Olgunluğa erişen keten bitkisinin lifinden yararlanmak için hasat işlemi yapılır. Demetler halinde toplanan kökler ve saplar tarlada kurumaya bırakılır (Başer, 1983, 83-87). Keten elyafının sapsızları üç aşama ile iplik haline getirilir. Çürütme, dövme ve eğirme işlemlerinden geçirilir (Kermen, 1981, 56-57). Keten lifinin yetiştirme şartları ve coğrafi özellikleri iplik yapımında önemlidir. Lif kalınlığı; lifi oluşturan hücrelerin sayısına ve yetiştirme koşullarına göre değişir. Enine kesidi çokgendir. En dışta ince bir tabaka halinde yağ ve vakslar bulunur. Daha içte pimer ve sekonder duvarın yanısıra ortada lümen adı verilen kanal bulunur. Keten lifini dayanıklılığı fiziksel yapısı ile ilgilidir. İyi bir ısı iletkeni olup, içeriğindeki yağ ve vakslar sebebiyle yüzeyde düzgünlük ve kir tutmama özelliği sağlamaktadır (Başer, 2002, 49-52).

Keten üretimi Ayancık ilçesinde 1960-1990'lı yılları arasında önemli miktarda üretilirken 1990'lı yıllardan sonra üretim ciddi miktarda azalmıştır. 2000'li yılların başında ise üretim tamamen bitmiştir. Nitelikli ketenin yetiştirildiği ilçede, Kültür Turizm Müdürlüğü ve Ayancık Kaymakamlığının girişimleri ile tekrar Ayancık keteni'nin ekimi Ayancık Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından desteklenmiştir.

Ayancık keten bezi geleneksel yöntemlerle tamamı ahşaptan yapılmış yerel adı "düzen" verilen el dokuma tezgahlarında dokunmuştur. Tezgahlarda 4 gücü sistemi kullanılmıştır. Keten bezinin 1cm² sinde 12, 14 ve 16 tarak sıklıkları kullanılmıştır. Geleneksel yöntemlerle yapılan bu dokuma çalışmaları günümüzde sınırlı sayıda bulunması ve yöreye ait kimlik özelliğinin kanıtlanması için coğrafi işaret konusunda başvuru yapılmıştır. Bu amaçla Ayancık Kaymakamlığı tarafından 263 tescil numarası ile "Ayancık Keten Bezi" Türk Patent Enstitüsü tarafından coğrafi işaret kapsamına alınmış ve bu coğrafi işaret 6769 sayılı Sinai Mülkiyet Kanunu kapsamında 26.11. 2012 tarihinden itibaren korunmak üzere 07.12.2017 tarihinde Ayancık Halk Eğitim Merkezi Akşam Sanat Okulu Müdürlüğüne tescillenmiştir (URL1).

2.MATERYAL VE YÖNTEM

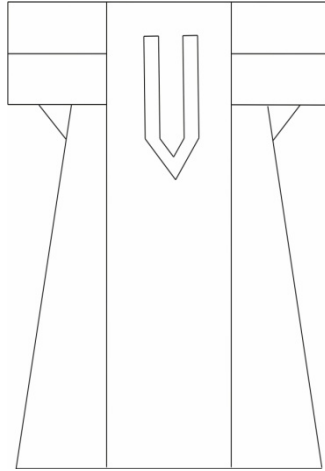
Çalışmanın materyalini Sinop ilinin Ayancık ilçesinde bulunan göynek yakaları oluşturmaktadır. Nitel veri toplama yöntemi ile alan araştırması yapılarak gözlem fişleri oluşturulmuş ve uzman görüşleri alınmıştır. Bölgesel araştırma yapılmış olup İç giyim olarak kullanılan orijinal göyneklerin üzerindeki yaka çeşitleri ve nakış (işleme) teknikleri fotoğraflarla belgelenmiştir. İncelemeler doğrultusunda uygulamalar gerçekleştirilmiştir.

3.BULGULAR VE TARTIŞMA

Ayancık ilçesi geleneksel göynek yakalarının çeşitleri, modelleri, kullanılan malzemeler ve işleme teknikleri incelenmiştir. Çalışma kapsamındaki incelemeler sonucunda giysi özellikleri açısından yorumlanarak günümüze uyarlanan tasarımlar oluşturulmuştur. Geleneksel Ayancık işleme ve desen teknikleri baz alınarak “yüzlü yaka” tekniğinde 6 ayrı tasarım ve uygulama yapılmıştır.

3.1. GÖYNEK VE GÖYNEK YAKALARI

Göynekler; İç giyimde kullanılan tene giyilen kıyafetlerdir. Aynı zamanda göyneğe gömlek adı da verilmiştir. Genellikle malzeme olarak; ketenden, ham ipekten ve bürümcükten elde edilen ipliklerle el tezgahlarında dokunurlar. (Araz, 1990, 29). Göyneklerin yaka kısmında özel işlemler kullanılmıştır. Sinop'un Ayancık yöresinde yapılan ve kullanılan göyneklerin ana malzemesinde keten lifi yer almaktadır.

Görsel 1. Göynek teknik çizimi (Cebeci, 2018)

Bölgede yapılan incelemede göyneklerin dört ana unsurdan oluştuğu tespit edilmiştir. Bunlar; beden, yaka, kol, kuş ve peş olarak bölümlenmektedir. Beden uygulamalarında; peşsiz (eksiz) ve peşli (ekli) parçalar, kullanılan kumaş durumuna göre değişmektedir. Genellikle geleneksel tezgahlarda dar dokuma yapıldığı için göynek üzerinde ekleme çalışması yapılmıştır (peşli). Kollarda; “düz takma kol” veya “T” kol uygulaması yapılmıştır, kol uzunlukları ise değişiklik göstermektedir. Rahatlık ve fonksiyonellik sağlamak için kol altına kuş denilen genellikle üçgen biçiminde formlar kullanılmıştır (Görsel 1). Ön ve arka bedende kumaş katı uygulanmıştır. (Kumaşın ikiye katlanması ile meydana gelen ön ve arka ortasında dikiş bulunmamaktadır.) Yaka kısımları ise arka beden yuvarlak olup ön bedende yırtmaç şeklinde oluşturulan çeşitli yöresel işlemlerle bezenmiştir

3.2.Ayancık Göynek Yakaları

Ayancık göynek yakaları, göynek adı verilen içi içe giyilen bir tür iç çamaşırının yaka kısmına işlenerek yapılmıştır. Keten el dokumasından dikilen göynekler geçmiş dönemlerde ihtiyacı karşılamak için el de yapılmıştır. Serin tutması ve teri emmesi bakımından oldukça sağlıklı bir iç giyim malzemesi olan göynekler maalesef günümüzde önemini yitirmiştir.

Göynek yakaları halk arasında oya yaka, sökme yaka ve yüzlü yaka olmak üzere üç farklı şekilde işlenmiştir. Yakaları birbirinden ayıran özelliklerinin yanın da ortak özellikleri de vardır. Siyah ve bordo renkleri genellikle bütün yakalarda; urgan, harem suyu, dırnak, gaytan olarak adlandırılan işlemler

kullanılmıştır. Renk olarak; yeşil, sarı, turuncu, mavi, beyaz, kırmızı tonlar tercih edilmiştir. mor ve pembe renkleri ise yakanın diğer işlemlerinde yer almıştır.

Yakalar işleme özellikleri açısından incelendiğinde; verev, hesap iğnesi, ajur (sökme), kanava, gözeme, sarma, oyulgama dikişi ve iğne oyası teknikleri kullanılmıştır. Sülüğen, gaytan, harem suyu ve dırnak yöre halkının kullandığı iğne teknikleridir (Şentürk, 2003, 71-74).

Ayancık göynek yakaları 228 mahreç işareti ile Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu tarafından 6769 sayılı sını mülkiyet kanunu kapsamında coğrafi işaret almıştır. 26.11.2012 tarihinden itibaren korunmak üzere 15.11.2017 tarihinde tescil edilmiştir (URL2).

3.3.Göynek yakası çeşitleri

3.3.1.Oya Yaka

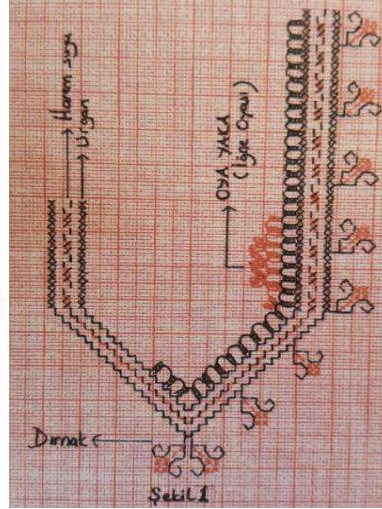
İğne oyası tekniğinde kullanılan zürefa adı verilen düğümlenme ile yapılan yakalardır. (Görsel 2) Zürefa: İpliğin iğne üzerinde sarılarak ardından iplik halkasının çekilerek oluşturulduğu yöntemdir. Zürefanın tekrarlanması ve ilmeklerin üst üste tutulması sonucunda iğne oyası oluşur. (Atanur, 1993, 25)

Bu zürefa tekniğinde 7-9 defa ipliğin iğnenin üzerine sarılıp iğnenin çekilmesiyle meydana gelir. Göynek kumaşının üzerine yapılabildiği gibi şerit şeklinde uygulanıp daha sonrada göyneğin üzerine dikilebilir. Göyneğin üzerine yapılan oya yakanın kenarı da diğer yaka çeşitlerinde kullanılan Urgan, Harem Suyu ve Dırnak; Kanava ve Verev Hesap İğnesi ile İşlenmiştir (Görsel 3).

Düz Oya, Hünkar Merdiveni, Pirinç Oyası, Lenger Gıyısı, Gapton Paşa Gucaklaması, Çatma Maydanos gibi isimlerle de farklı örnekler tespit edilmiştir (Şentürk, 2003, 72). Oya yakalarda ana malzeme bürümcük kumaş olup, bürümcük kumaşa da yörede uğma bezi denilmektedir. (Görsel 4-5) Asuman Yılmaz tarafından hazırlanmış oya yaka ve göynek çalışmasına ait örnektir.

Görsel 2. Oya yaka (Şentürk, 2003:72)

Görsel 3. Oya yaka teknik çizim ve iğne tekniği

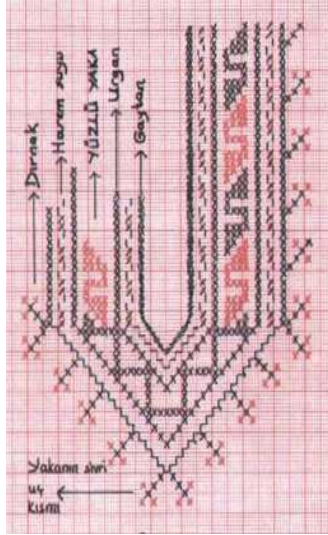
Görsel 4. Oya yaka (Asuman YILMAZ arşivi)

Görsel 5. Oya yaka (Asuman YILMAZ arşivi)

3.3.2.Yüzlü Yaka

Yüzlü yakalar ketene keten dokumalara yapılmaktadır ve yaka uygulamasın da sayma tekniği kullanılmıştır. Kanava olarak adlandırılan (Çarpraz İğne) tekniği ile işlenmiştir. Yüzlü yaka ismi verilmesinin sebebi Sökme yaka gibi kumaşın tersinden değil yüzünden işlenmesidir. (Görsel 6) Yaka işlemi yapılırken dokumanın iplikleri sayılır. Oya yakadan farklı olarak Urgan, Dırnak, Harem Suyu'nun haricinde kenar temizleme amacıyla halk arasında Gaytan olarak adlandırılan işleme tekniği kullanılmıştır. (Görsel 6.1) Ayrıca Goblen ve sarma teknikleri de uygulamalar arasındadır. Halk arasında Zarif Ayşe, Gabak Çekirdeği, Eğri Yengil isimlerle de farklı yüzlü yaka örnekleri mevcuttur.

Görsel 6. Yüzlü yaka (Şentürk, 2003:73)

Görsel 6.1. Yüzlü yaka (sarma ve goblen tekniği)

Ayrıca bir yaka üzerinde farklı yaka teknikleri de bir arada kullanılabilir kanava tekniğinde orta yüzlü ve sökme yörük yakası vardır (Görsel 7).

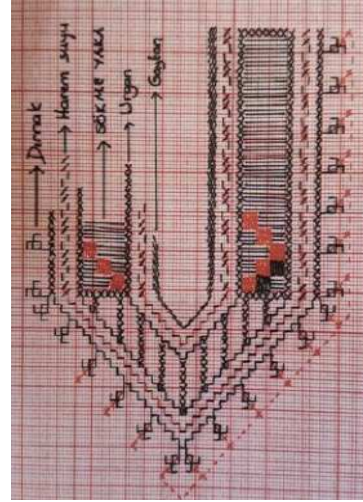
Görsel 7. Sökme ve Yüzlü yörük yakası (Asuman YILMAZ arşivi)

3.3.3. Sökme Yaka

Sökme yakalar pamuğa keten dokumalara yapılmaktadır. Halk arasında Sökme adı verilen ajur tekniği kullanılmıştır. Ajur tekniğinde işlemin tersinden ve kasnak kullanılmadan yapılır. Kumaşın iplikleri yaka boyunca çekilmeden azar azar işlendikçe çekilip söküldüğü için halk arasında sökme yaka adı verilmiştir (çözü çözüldüğü zaman keten bölümü kalıp bunun üzerine sarma işlemi) (Görsel 8). Sökme Yakada Verev Hesap İğnesi, Kanava ve nadiren iğne oyası kullanılmıştır. Bir Sökme Yakada Dırnak, Harem Suyu, Urgan, Gaytan, Sülüğen ve Sökme teknikleri ortak özelliktir (Görsel 8.1). Halk arasında Gaytan yerine Zürefa da denilmiştir. Sökme Yakalarda Altunlu Gırma, Sinop Gırması, Tek Dik-Çift Dik Gırma, Ak Gırma, Mısgalı Gırma olarak farklı örnekler mevcuttur (Şentürk, 2003, 73-74).

Görsel 8. Sökme yaka (Şentürk, 2003:73)

Görsel 8.1. Sökme yaka (zürefa tekniği)

(Görsel 9) Asuman yılmaz koleksiyonundan pamuğa keten dokuma üzerine yöresel motifler kullanılarak oluşturulmuş üç ayrı sökme yaka tekniği uygulanmıştır. Farklı dırnak desenleri, urgan ve harem suyu motiflerinin içine yıldız, muskalı ve ayrımlı kırma desenleri gibi geleneksel desenler işlenmiştir.

Görsel 9. Sökme yaka örnekleri (Asuman YILMAZ arşivi)

Görsel 10. Sökme yaka göynek (Ayancık Halk Eğitim Merkezi Akşam Sanat Okulu arşivi)

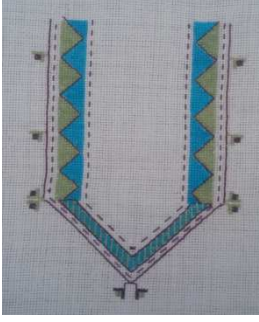
(Görsel 10) Sökme yaka, yaklaşık 150 yıllık göynek örneği, kursiyer tarafından bağışlanmış, Ayancık Halk Eğitim Merkezi Akşam Sanat Okulu arşivinde bulunmaktadır.

4.UYGULAMALAR

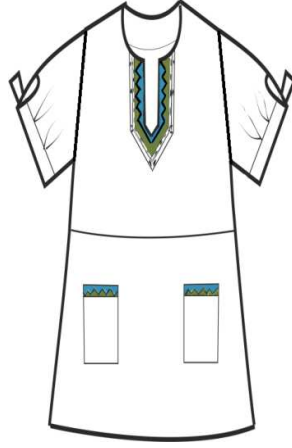
Araştırmada, göynek yakalarının çeşitleri ve teknikleri incelendikten sonra “yüzlü yaka” tekniğinde 6 ayrı tasarım ve uygulama gerçekleştirilmiştir. Ana malzeme olarak Ayancık keten bezi (%100 keten kumaş) kullanılmıştır. Yardımcı malzeme olarak pamuklu nakış (işleme) iplikleri kullanılmıştır.

(Görsel 11) Kumaş üzerine yeşil, mavi ve bordo renklerine sahip pamuklu nakış iplikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Yöresel nakışlardan örnek alınıp modernize edilerek uygulanmış kanava tekniğinde sayma yöntemi ile göynek yakası çalışılmıştır.

(Görsel 11.1) Teknik çizim; ön beden kuplu ve cepli, yaka kısmı v formu, kollarda kısa kol ve model uygulamalı çalışma tasarlanmıştır. (Görsel 11.2)’de uygulama çalışması gerçekleştirilmiştir.

Görsel 11. Göynek yakası işleme çalışması

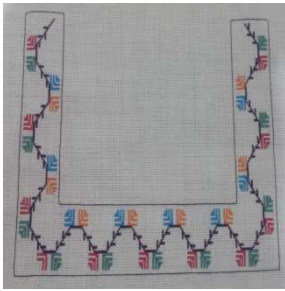

Görsel 11.1. Teknik çizim

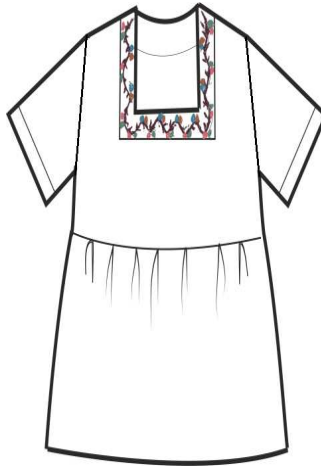

Görsel 11.2. Uygulama çalışması

Malzeme olarak Ayancık keten bezi kullanılmıştır. (%100 keten kumaş) Ana dikişlerde pamuk ipliği kullanılmıştır. Göynek ana kalıbı üzerine model uygulama çalışması yapılmıştır. Beden boyu 65 cm. dir. Ön ve arka bedende kol altından etek ucuna açılımlı geniş kesim uygulanmıştır. Ön bedende iki kup ile bölünmüştür. Üst bedende ön ortadan başlayarak 18 cm. uzunluğunda 10 cm. genişliğinde patlı kapama ve düz yaka açıklığı bırakılmıştır Yaka içinde ayrıca pat çalışması yapılmıştır ve alt beden kup bölümüne model uygulamalı iki adet cep çalışması tasarlanmıştır. Yüzlü yaka çeşidi olarak kanava tekniği kullanılmıştır. Bölgede İncelenen göynek çalışmalarından esinlenerek dırnak, urgan, harem suyu ve muskalı kırma motifleri yakada olduğu gibi cep ağızlarına da ayrıca işlenmiştir. Cepler 11x8 cm. iki adet olarak ön beden de tasarlanmıştır. Ön ve arka beden ayrı kesilerek yan dikiş ve omuz (baskı) temiz dikiş olarak uygulanmıştır. Hafif oyuntulu takma kol kullanılırken kol boyu dirsekte biten patlı, büzgülü ve bantlı fiyonk bağlamalı tasarım düşünülmüştür. Gömleğin etek ucunda 3 cm. baskı dikişi ve ucunda keten renginde pamuklu 2 cm. eninde dar dokuma bandı dikilmiştir.

Görsel 12. Göynek yakası işleme çalışması

Görsel 12.1. Teknik çizim

Görsel 12.2. Uygulama çalışması

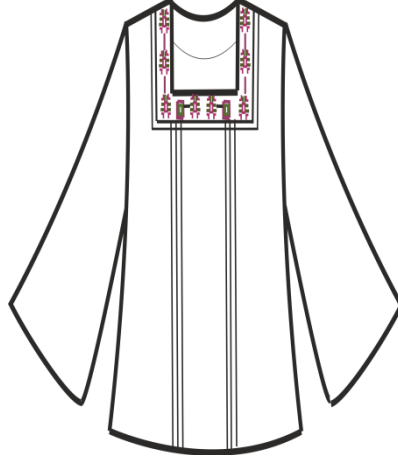
(Görsel 12) dikdörtgen göynek yakası kanava tekniğinde iğne ile kumaşta sayılarak uygulanmıştır. Kırmızı, yeşil, mavi, turuncu ve kahverengi nakış iplikleri kullanılmıştır. (Görsel 12.1) Teknik çizim; kısa kollu dikdörtgen yakalı ön ve arka beden iki parçalı, önde ayrıca godeli ve büzgülü tasarım yapılmıştır.

(Görsel 12.2) göynek kalıbı üzerine model uygulama yapılmıştır. Arka beden iki parçalı olarak tasarlanmıştır. Ön bedende kuplu iki parçalı, bel çizgisinden itibaren 30 cm.lik büzgü işlemi çalışılmıştır. Beden boyu 65 cm. dir. Düz kısa takma kol kalıbı uygulanmıştır. Ayancık keten bezi üzerine yerleştirilen kalıplar kesildikten sonra arka beden düz makinede dikilmiştir, yaka çalışması uygulanmış olan ön beden ise 35 cm. de büzgülü olarak düz dikiş makinesinde dikilmiştir. Beden boyu 65 cm. Kollarda zigzag desen uygulanmıştır. Ön ve arka beden dikildikten sonra kollar bedene gaze dikişi ile dikilmiştir.

Görsel 13. Göynek yakası işleme çalışması

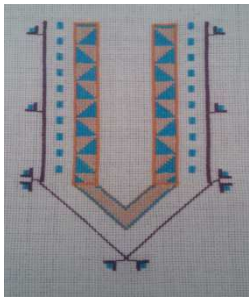
Görsel 13.1. Teknik çizim

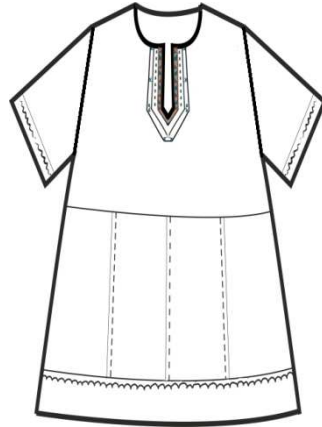
Görsel 13.2. Uygulama çalışması

(Görsel 13) Kumaş üzerine pamuklu kırmızı ve yeşil nakış iplikleri ile kanava tekniğinde işleme yapılmıştır. Yaka 25x25 cm. kare şeklinde teknik çizimi tasarlanmıştır (Görsel 13.1).

(Görsel 13.2) Ana malzeme olarak Ayancık keten bezi kullanılmıştır. Beden boyu 60 cm. dir. Tüm dikişlerde pamuklu dikiş ipliği kullanılmıştır. Ana kalıp ta ön ve arka beden kumaş katına getirilmiştir. Kollar da oyuntu kullanmadan geniş açılımlı kalıp tasarlanmıştır. Kol boyu 63 cm. dir. Konfor özelliği düşünülmüş olan kolların uç bölümüne 8cm.lik duble çalışması yapılmıştır. Ön bedende, ön ortasının 5 cm. solda ve sağda 3'er adet nervür dikişi uygulanmıştır. Ön ve arka beden birleşimi, omuz dikişleri makinede baskı dikişi yapılmıştır. Tüm nervürler kırmızı renkli pamuklu dikiş ipliği ile makinede dikilmiştir. Özel kare olarak tasarlanan yakanın ön ve arka bedeninde pervaz çalışması uygulanmıştır.

Görsel 14. Göynek yakası işleme çalışması

Görsel 14.1. Teknik çizim

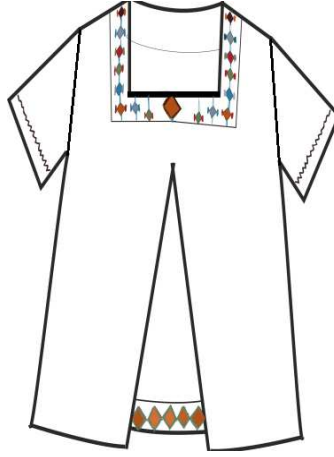
Görsel 14.2. Uygulama çalışması

(Görsel 14) Kumaş üzerine kanava tekniğinde yüzlü yaka uygulaması yapılmıştır. Mor, mavi ve turuncu pamuklu işleme iplikleri kullanılmıştır. Yaka tasarımının en dışında dırnak, urgan, harem suyu ve muskallı kırma motiflerinden yararlanılarak üçgen uçlu düz yaka tasarlanmıştır. (Görsel 14.1) teknik çizim; kısa kollu aşağıya doğru geniş kesimli ön beden iki parçadan oluşan ve ön beden alt robası üç bölüme ayrılarak tasarlanmıştır. (Görsel 14.2) Ayancık keten bezi kullanılmıştır. Göynek kalıbı üzerine model uygulama yapılmıştır. Beden boyu 65 cm. dir. Arka beden kumaş katına getirilmiştir, ön beden de ise iki bölüm halinde kesilmiştir. Ön bedende yaka düşüklüğü 18 cm. olarak tasarlanmıştır İkinci bölümde 15 cm. de tekrarlayan dört ayrı parça halinde kuplu model uygulama yapılmıştır. Tüm dikişlerde makinede pamuklu dikiş ipliği ile (düz) baskı dikiş tekniği uygulanmıştır. Yakada pat çalışması yapılmıştır. Kol uçlarında ve etek ucunda yaka çalışmasına uygun olarak makinede mor renkli iplikle zigzag dikiş tasarlanmıştır.

Görsel 15. Göynek yakası işleme çalışması

Görsel 15.1. Teknik çizim

Görsel 15.2. Uygulama çalışması

(Görsel 15) kumaş üzerine kanava tekniğinde yüzlü yaka çalışması, kare şeklinde tasarlanmıştır. Açık mavi, turkuaz, yeşil, turuncu, kırmızı ve mor renkli pamuklu nakış iplikleri ile iğne tekniği kullanılarak oluşturulmuştur. (Görsel 15.1) Aşağıya doğru genişleyen, ön bedende plikaşeli, kare yakalı ve kısa kollu tasarım çalışılmıştır. (Görsel 15.2) Beden boyu 63 cm. dir. göynek baz kalıbı üzerine model uygulama yapılmıştır. Beden boyu Arka beden tek parça ön bedende ise plikaşe çalışması yapılmıştır. Yaka kare model olup 22x22 cm genişliğinde tasarlanmıştır. Kollarda kısa düz kol kalıbı çıkarılmıştır. %100 keten kumaş (Ayancık keten bezi) üzerine yerleştirilen kalıplar kesildikten sonra önceden işlenmiş olan plikaşe ile diğer parçalar makinede düz dikiş ile birleştirilmiştir. Arka beden ile ön beden omuz ve yan dikişlerden düz dikiş makinesinde birleştirilmiştir. Kolların uç kısımlarında zigzag makinesinde yaka ve plikaşedeki iğne tekniğine uygun olması için ayrıca nakış yapılmıştır ve daha sonra bedene dikilmiştir.

(Görsel 16) kumaş üzerine kanava tekniğinde yüzlü yaka çalışması yapılmıştır. Elde sayılarak işlenen bu uygulamada açık yeşil, krem, nefsi yeşil, koyu yeşil, turuncu, mor, krem ve kırmızı pamuklu nakış iplikleri ile işleme yapılmıştır. (Görsel 16.1) Kalçadan aşağıya doğru inen ön bedenini kuplu ve yaka kısmı 23x27 cm. olarak tasarlanmıştır. Yaka açıklığı 15 cm. dir. Yaka işlemesi tamamen yüzeyde tasarlanmıştır. (Görsel 16.2) Ana göynek kalıbı üzerine model uygulama yapılmıştır. Beden boyu 70cm. dir. Ön ve arka beden kumaş katı olarak yerleştirilmiştir. Önde iki ayrı omuzdan etek ucuna boyuna inen kup kesilmiştir. kollar da kol oyuntusu kullanılmamıştır. Ön beden kupları dikildikten sonra arka bedenle birleştirilmiştir. Yakada pat uygulaması mevcuttur. Kollarda makinede zigzag dikiş uygulanmıştır ve düz dikişle bedene makinede dikilmiştir.

5.SONUÇ

Geleneksel giysiler kültürel değerler içinde önemli bir role sahiptir, özellikle bulunduğu coğrafi koşullar ve yöre giyim kültürünü de şekillendirmektedir. İnsanların yaşadıkları dönem, hayat tarzları hakkında önemli ipuçları vermektedir. İncelemede; Sinop ili, Ayancık ilçesinde giyilen geleneksel iç giyimde kullanılan göynek yakaları ve malzemeleri araştırılmıştır. Bilgiler sınırlı olmakla birlikte, mevcut çalışmalardan ve kaynak kişilerden yararlanılmıştır.

İncelenen göynek ve yakalarında daha çok ana malzeme olarak keten kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunun sebebi de bölgenin keten ekimine elverişli olması ve keten ipliğinin üretilmesi sonucunda ketenin iç giyimde de kullanıldığı saptanmıştır. Özellikle keten dokumalardan yapılan giysilerde, daha çok iç giyimde kullanılan ketenin nemi çekmesi önemli bir unsur teşkil etmiştir. Kaliteli ketenin yetiştirildiği Ayancık ilçesinde maalesef 1990'lara kadar üretim gerçekleştirilmiştir. Bölgede 2017 yılında, Kültür Turizm Müdürlüğü ve Ayancık Kaymakamlığının girişimleri ile tekrar Ayancık keteni'nin ekimi Ayancık Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından desteklenmiştir. Ayrıca Coğrafi İşaret konusunda Ayancık Kaymakamlığı tarafından 263 tescil numarası ile "Ayancık Keten Bezi" Türk Patent Enstitüsü tarafından coğrafi işaret kapsamına alındığı tespit edilmiştir.

Bölgede yapılan incelemede üç ayrı göynek yakası çeşidi olduğu saptanmıştır, Bunlar; oya yaka, Yüzlü yaka, Sökme yaka'dır. Kullanılan malzeme ve yaka üzerine desen işleme ve iğne teknikleri bakımından farklılıklar olduğu saptanmıştır. Ayrıca Ayancık göynek yakaları 228 mahreç işareti ile Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu tarafından 6769 sayılı sınai mülkiyet kanunu kapsamında coğrafi işaret almış olması, korunma ve tescil işleminin yapılması önemli bir husustur.

Tüm bu araştırmalardan yola çıkarak altı ayrı yüzlü yaka tasarımı ve uygulaması yapılmıştır. Tasarımların yaka bölümlerinde geleneksel desenlerden yola çıkılmıştır. Elde iğne tekniği ile işleme yapılmıştır. Ana malzeme olarak atkısı ve çözgüsü %100 keten kumaş (Ayancık keteni) tercih edilmiştir. Tasarlanan çalışmaların ana kalıplarında göynek kalıbı baz alınarak model uygulama çalışması yapılmıştır. Tüm dikişler düz makinede dikilmiştir. Yakalar ise elde kanava tekniğine göre sayılarak işlenmiştir. Türk sanatının önemli bir bölümünü oluşturan giyim kültürümüzü gelecek nesillere aktarmak için; araştırmak, belgelemek ve tanıtmak gerekmektedir. Kültürel değerlere sahip çıkılmadığı bir toplumunda özellikle küreselleşen dünyada toplumların yok olmaya doğru gittiği hususu da bir gerçektir.

Öneriler;

Kültürel değerlerimizin korunması için Sinop ili Ayancık ilçesinde var olan el dokumacılığı geleneğini ulusal ve uluslararası projeler yaparak desteklemek,

Milli kültürümüzde önemli bir değeri olan ve kültürel miras niteliğindeki geleneksel kıyafetlerin korunması, sergilenmesi ve gelecek nesiller aktarılabilmesi için müzelere bağışlanmasını sağlamak,

Turizm ve Kültür Bakanlığı İşbirliği ile Giyim Üretimi eğitimi veren kurumlarla ortak işbirlikleri ve projeler oluşturmak ve yöre halkına el dokumacılığı ve geleneksel iğne ile işleme teknikleri eğitimleri hakkında sertifikalı kurslar düzenlemek,

Bölge halkına geleneksel sanatlar; el dokumacılığı, yöresel işleme teknikleri hakkında seminer, sempozyum gibi kültürel etkinlikler düzenlemek,

Geleneksel kültürümüzde yer alan iç giyim olarak kullanılan kıyafetlerin günümüzde de giyilebilecek tasarımlarını oluşturup, bu tasarımları sergi ve defile organizasyonları ile tanıtmak.

KAYNAKÇA

Araz, N., (1990). Anadolu Kadınının Giyinme Sanatı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi, S.2, s.29.

Başer, İnci, (1983). *Tekstil Kimyası ve Teknolojisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, S.124, Mühendislik Fakültesi, no:52.

Başer, İnci, (2002). *Elyaf Bilgisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi, yayın no: 21.

Bulmuş Emel, Doğdu Yüksel (2017). Sinop Gerze Geleneksel Göynek Örneklerinin Giyim Sanatı Açısından İncelenmesi. *Kalemşi Dergisi*, c.5, S.9, s.3.

Gürsoy, A.Tahir (2004) *Diünden Bugüne Giyim Kültürü ve Moda*. c.1, İstanbul.

Kermen, Osman, (1981) *Tekstil Lifleri, Lif Analizi ve Lif Boyama Tekniği*. S.6, İstanbul: İstanbul Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu Yayını.

K.K 1: Yılmaz, Asuman, Keten Dokuma Ustası, Ayancık Halk Eğitim Merkezi Akşam Sanat Okulu Eğitmeni, Kültürel Miras Devlet Sanatçısı (18.12.2018-/23.10.2019).

K.K 2: Başar Özcan, Hanife, Ayancık Halk Eğitim Merkezi ve A.S.O. Müdürü (17.05.2018).

Şentürk, H. Ayla, (2003) *Sinop Ayancık Göynek Yakaları Üzerindeki El İşlemlerinin Turistik Eşyaya Uygulanmasına İlişkin Hazırlanan Öğretim Programının Etkinliğinin Saptanması*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

URL1- <https://www.ci.gov.tr/Files/GeographicalSigns/263.pdf> (Erişim tarihi 15.12.2017).

URL2- <https://www.ci.gov.tr/Files/GeographicalSigns/228.pdf> (Erişim tarihi 20.07.2019).